

ANNALES
MUSEI
NATIONALIS
SLOVACI

ZBORNÍK
SLOVENSKÉHO
NÁRODNÉHO
MÚZEA

GEDENKSCHRIFT
FÜR JOZEF PAULÍK
STUDIEN

ZBORNÍK NA PAMIATKU
JOZEFA PAULÍKA
ŠTÚDIE

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA SUPPLEMENTUM 9

GEDENKSCHRIFT ZBORNÍK NA PAMIATKU
FÜR JOZEF PAULÍK JOZEFA PAULÍKA
STUDIEN ŠTÚDIE

Bratislava 2015

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum
Bratislava 2015

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI

ARCHEOLÓGIA
SUPPLEMENTUM 9
ŠTÚDIE

Vedecký redaktor a zostavovateľ
Juraj Bartík

Redakčná rada
PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda); PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.; Mgr. Radoslav Čambal;
PhDr. Beata Egyházy-Jurovská; PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.; PhDr. Matej Ruttkay, CSc.; PhDr. Vladimír Turčan;

Posudzovatelia
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD; Prof. PhDr. Jozef Bátora, DrSc; PhDr. Juraj Bartík, PhD; Prof. PhDr. Václav Furmánek,
DrSc; Prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc; Doc. RNDr. Milan Thurzo, CSc.; Mgr. Radoslav Čambal; PhDr. Gertrúda
Březinová, PhD; PhDr. Susanne Stegmann-Rajtár, CSc.; Doc. PhDr. Vladimír Varsík, CSc.

Grafická úprava: Matúš Lányi
Návrh obálky: Matúš Lányi
Tlač: Dolis, s.r.o.
Neprešlo jazykovou úpravou
Za obsah príspevkov a kvalitu obrazových príloh zodpovedajú autori

Vydalo
Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2015

Náklad
400 výtlačkov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2015
ISBN 978-80-8060-350-2

PhDr. JOZEF PAULÍK, CSc
30. 3. 1931 – 12. 4. 2013

OBSAH INHALT

- 6 **JURAJ BARTÍK – DAGMAR PÁVOVÁ**
BIBLIOGRAFIA PRÁC JOZEFA PAULÍKA
BIBLIOGRAPHIE VON JOZEF PAULÍK
- 13 **TITUS KOLNÍK**
NAMIESTO NEKROLÓGU NIEKOĽKO OSOBNÝCH SPOMIENOK
PHDR. JOZEF PAULÍK, CSC. (1931-2013)
A FEW PERSONAL MEMORIES IN LIEU OF AN ORBITUARY
PHDR. JOZEF PAULÍK, CSC. (1931 - 2013)
- 17 **BEATA EGYHÁZY-JUROVSKÁ**
PHDR. JOZEF PAULÍK CSC. A SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM
PHDR. JOZEF PAULÍK CSC. AND THE SLOVAK NATIONAL MUSEUM
- 21 **JOZEF BÁTORA**
SILICITOVÉ DÝKY Z PLAVECKÉHO PODHRADIA A DOLNÉHO LOPAŠOVA
SILIZIUM-DOLCHE AUS PLAVECKÉ PODHRADIE UND DOLNÝ LOPAŠOV
- 29 **ZDENĚK FARKAŠ**
TRI MEDENÉ ČEPELE Z ENEOLITU JUHOZÁPADNÉHO SLOVENSKA
DREI KUPFERKLINGEN AUS DEM ÄNEOLITHIKUM DER SÜDWESTLICHEN SLOWAKEI
- 35 **GABRIEL NEVIZÁNSKY – PÉTER PROHÁSZKA**
K POČIATKOM VÝSKUMU EPONYMNEJ LOKALITY MAĎAROVskej KULTÚRY
V ŠESŤDESIATYCH ROKOCH 19. STOROČIA
ZU DEN ANFÄNGEN DER FORSCHUNGSAKTIVITÄTEN AUF DER LOKALITÄT
DER MAĎAROVCE-KULTUR IN MAĎAROVCE
- 53 **PAVOL JELÍNEK**
SLADKOVODNÉ LASTÚRNIKY A ICH SYMBOLIKA V MAĎAROVskej KULTÚRE
SÜSSWASSERMUSCHELN, ARTEFAKTE AUS IHNEN UND IHRE SYMBOLIK
IN DER MAĎAROVCE-KULTUR
- 77 **MÁRIA NOVOTNÁ – PETR NOVÁK**
ZERSTÖRTE SIEDLUNG DER MITTELDANUBISCHEN URNENFELDER IN SUCHÁ NAD PARNOU
PORUŠENÉ SÍDLISKO STREDODUNAJSKÝCH POPOLNICOVÝCH POLÍ V SUCHEJ NAD PARNOU
- 91 **JURAJ BARTÍK – RÓBERT BAČA**
BRONZOVÉ MEČE ZO ZÁHORIA
DIE BRONZESCHWERTER AUS ZÁHORIE
- 109 **ETELA STUDENÍKOVÁ**
URNENFELDERZEITLICHES TOTENHAUS IN JANÍKY – DOLNÉ JANÍKY
DOM MŔTVEHO Z OBDOBIA POPOLNICOVÝCH POLÍ V JANÍKOCH – DOLNÝCH JANÍKOCH
- 123 **VLADIMÍR MITÁŠ – DANA MARKOVÁ**
POHANSKÝ HRAD V KOTMANOVEJ V KONTEXTE SÚVEKÝCH HRADÍSK KULTÚRNEHO
KOMPLEXU JUHOVÝCHODNÝCH POPOLNICOVÝCH POLÍ S ROVNAKÝM
A PODOBNÝM TOPONYMOM
PAGAN CASTLE AT KOTMANOVÁ IN THE CONTEXT OF CONTEMPORALY HILL-FORTS
OF THE CULTURAL COMPLEX OF THE SOUTHEASTERN URNFIELDS WITH SAME
AND SIMILAR TOPONYM
- 139 **ILON GÁBOR**
EIN SPÄTBRONZEZEITLICHER TRACHT-DEPOT AUS DER GEMARKUNG VON MÉNFŐCSANAK
(NORDWEST-TRANSDANUBIEN)
DEPOT SÚČASŤI KROJA Z NESKOREJ DOBY BRONZOVEJ Z KATASTRA OBCE MÉNFŐCSANAK
(SEVEROZÁPADNÉ ZADUNAJSKO)
- 155 **LADISLAV VELIAČIK**
DVE POZORUHODNÉ TEPANÉ BRONZOVÉ NÁDOBY
ZWEI BEMERKENSWERTE GETRIEBENE BRONZEGEFÄSSE

- 167 **TIBERIUS BADER**
LANZENSPITZENDARSTELLUNGEN AUF FELSBILDERN IN DER HÖHLE VON NUCU, RUMÄNIEN
(PRÄHISTORISCHE LANZENSPITZEN IN DER IKONOGRAPHIE)
HROTY KOPIJÍ NA SKALNÝCH VYOBRAZENIACH V JASKYNI NUCU, RUMUNSKO
(PRAVEKÉ HROTY KOPIJÍ V IKONOGRAFII)
- 183 **ONDREJ OŽDÁNI**
BRONZOVÝ TERČ Z OBCE KRAVANY NAD DUNAJOM
A BRONZE DISC FROM THE VILLAGE KRAVANY NAD DUNAJOM
- 187 **TOMÁŠ ZACHAR**
BEMERKUNGEN ZUR REKONSTRUKTION EINES JUNGBRONZEZEITLICHES SCHILDES
AUS ZVOLEN – BALKÁN
POZNÁMKY K REKONŠTRUKCII ŠTÍTU Z MLADŠEJ DOBY BRONZOVEJ
ZO ZVOLENA-BALKÁNU
- 199 **ŠEFČÁKOVÁ ALENA**
PRAVEKÉ RITUÁLNE MASKY Z EUDSKÝCH LEBIEK:
NÁLEZ Z BRATISLAVY-DEVÍNA NA SLOVENSKU
URZEITLICHE RITUELLE MASKEN AUS MENSCHLICHEN SCHÄDELN:
FUND AUS BRATISLAVA-DEVÍN (SLOWAKEI)
- 211 **RADOSLAV ČAMBAL**
ŽELEZNÉ PREDMETY Z NESKOREJ DOBY BRONZOVEJ A STARŠEJ DOBY ŽELEZNEJ
Z ČVIRIGOVCA
EISERNE GEGENSTÄNDE AUS DER SPÄTEN BRONZEZEIT UND DER ÄLTEREN EISENZEIT
AUS ČVIRIGOVEC
- 221 **JÚLIUS VAVÁK**
LOŤKOVITÁ SPONA Z VÝŠINNÉHO SÍDLISKA VO SVÄTOM JURE
(K OTÁZKE VÝSKYTU SPŇN S PRIEČNOU LIŠTOU)
KAHNFIBEL AUS DER HÖHENSIEDLUNG IN SVÄTÝ JUR
- 229 **EVA ĎURKOVIČOVÁ**
TOPOGRAFICKÉ POZNATKY O MIKROREGIÓNOCH V OKOLÍ DNEŠNEJ BRATISLAVY A ŠOPRONE
V STARŠEJ DOBE ŽELEZNEJ
TOPOGRAPHISCHE ERKENNTNISSE AUS DEN MIKROREGIONEN IN DER UMGEBUNG
DES HEUTIGEN BRATISLAVA UND SOPRON IN DER ÄLTEREN EISENZEIT
- 255 **GERTRÚDA BŘEZINOVÁ – MICHAL CHEBEN – MATEJ RUTTKAY – MAREK VOJTEČEK**
DVE SÍDLISKÁ Z DOBY LATÉNSKEJ V HORNOM POŽITAVÍ
ZWEI SIEDLUNGEN AUS DER LA TÈNE ZEIT IN DER OBEREN FLUSSLANDSCHAFT VON ŽITAVA
- 275 **VLADIMÍR TURČAN**
ANTROPOMORFNÁ GERMÁNSKA PLASTIKA Z TRNAVY
ANTRHROPOMORPHE GERMANISCHE PLASTIK AUS TRNAVA
- 281 **IGOR BAZOVSKÝ**
RÍMSKA DOLABRA VYBAGROVANÁ Z DUNAJA
RÖMISCHE DOLABRAE AUS DER DONAU
- 285 **KATARÍNA HARMADYOVÁ**
VÝSKUM V KRYPTE KOSTOLA V BRATISLAVE-DEVÍNE
AUSGRABUNG IN DER KRYPTA VON KIRCHE DES HL. KREUZES IN BRATISLAVA-DEVÍN
- 294 SKRATKY PERIODÍK A EDÍCIÍ

BIBLIOGRAFIA PRÁC JOZEFA PAULÍKA BIBLIOGRAPHIE VON JOZEF PAULÍK

JURAJ BARTÍK – DAGMAR PÁVOVÁ

1952

1. E. Molnár: A magyar társadalom története az őskortól az Árpádkorig. Budapest 1949. Arch. Rozhledy 4, 1952, 78 (rec.).

1953

2. L. Barkóczi: Brigetio. Budapest 1951. Arch. Rozhledy 5, 1953, 105-106 (rec.).

1954

3. Výskum halštatskej a halštatsko-laténskej osady v Seredi. Arch. Rozhledy 6, 1954, 306-311, 416, 425.

1955

4. Osada z doby železnej. PaS 4, 1955, 423-424.

5. Kostoná industria z mladohalštatskej osady pri Seredi. Arch. Rozhledy 7, 1955, 447-449, 470, 559, 564.

6. Halštatská a halštatsko-laténska osada pri Seredi. Slov. Arch. 3, 1955, 135-194.

7. France Staré: Ilirské nájdy železnej doby v Ljubljani. Eubfana 1954. Slov. Arch. 3, 1955, 324-325 (rec.).

1956

8. Juhozápadné Slovensko v mladšej dobe halštatskej. Slov. Arch. 4, 1956, 177-212.

9. Príspevok k osídleniu juhozápadného Slovenska v mladšej dobe halštatskej. Referáty. Liblice 1956, 47-50. Rotaprint.

1957

10. Halštatsko-laténske osídlenie Mačianskych vrškov pri Seredi. Arch. Rozhledy 9, 1957, 484, 795, 801-806.

11. Záchraný výskum na neolitickom sídlisku v Borovciach pri Piešťanoch. Slov. Arch. 5, 1957, 271-306. (spoluautor T. Kolník)

12. Skýtsko-halštatská chata v Dvoroch nad Žitavou. Štud. Zvesti AÚ SAV 2, 1957, 78-81.

1958

13. Výskum na pieskovisku v Hurbanove. Arch. Rozhledy 10, 1958, 481-487, 497-498.

14. Stredoveké chaty v Chotíne. Slov. Arch. 6, 1958, 223-235. (spoluautor E. Rejholec)

15. Nové hrobové nálezy z mladšej doby halštatskej na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 6, 1958, 361-379.

1959

16. Neolitické nálezy v Kopčanoch, okres Michalovce. Arch. Rozhledy 11, 1959, 785-787, 806, 810. (spoluautor J. Vízdal)

17. Nález polozemnice v Horných Lefantovciach. Arch. Rozhledy 11, 1959, s. 495-496, 509, 513-522.

18. Ružicové spony zo Slovenska. Slov. Arch. 7, 1959, 328-362.

19. Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej v Chotíne. Dějiny a současnost 4, 1959, 36-37.

20. Neznáme poklady Považia. PaS. 8, 1959, č. 23, 24-26. (spoluautor T. Kolník)

21. Halštatsko-laténske osídlenie „Hrádku“ v Michalovciach. Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 177-180.

22. Mladohalštatská zemnica v Bučanoch. Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 146-147.

23. K otázke vzniku a vývoja velatickej kultúry na juhozápadnom Slovensku. Referáty. Liblice 1959, II. časť, 47-56.

24. Nález mladohalštatskej mohyly v Malej nad Hronom, okres Štúrovo. Arch. Rozhledy 11, 1959, 796-800, 810-811, 817-818.

25. Nové nálezy z „Hradíšť“ pri Pobedime. Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 153-156. (spoluautorka D. Bialeková)

26. Pokračovanie výskumu v Očkove. Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 180-183. (spoluautor T. Kolník)

27. Čachtice v praveku (Súpis archeologickej zbierky v Čachticiach). Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 87-114. (spoluautor T. Kolník)

1960

28. Loďkovité spony z Abrahámu na Slovensku. Arch. Rozhledy 12, 1960, 330-336, 348.

29. K problematike mladšej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Arch. Rozhledy 12, 1960, 408-427.

30. Stephan Foltini: Velemszentvid ein urzeitliches Kulturzentrum in Mitteleuropa. Slov. Arch. 8, 1960, 286-288 (rec.).

31. Výskum mohyly v Čake v rokoch 1950-51. Slov. Arch. 8, 1960, 60-124. (spoluautor A. Točík)

1961

32. Velatická mohyla v Očkove (Príspevok k problematike pohrebného rítu stredodunajskej kultúrnej oblasti v mladšej dobe bronzovej). Referáty. Liblice 1961, 25.

33. Patriarchálne rodové zriadenie. In: Dejiny Slovenska I. Bratislava 1961, 40-50. (spoluautor A. Točík)

34. Hlinená cista z Abrahámu. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 241-243.

35. Ďalšie hrobové nálezy zo Serede. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 243-244.

36. Tisícročná šperky. PaS 10, 1961, č. 17, 26-27.

1962

37. Das Velatice-Baierdorfer Hügelgrab in Očkov. Slov. Arch. 10, 1962, 5-96.
38. Príspevok k problematike stredného Slovenska v mladšej dobe bronzovej. Sborník Československé Společnosti Arch. 2, 1962, 113-139.
39. Život a umenie doby železnej na Slovensku. Bratislava 1962. (spoluautori M. Novotná a B. Benadík)
40. Turci pri Nových Zámkoch. PaS 11, 1962, č. 19. (spoluautor T. Kolník)
41. Nepísaná história. PaS 11, 1962, č. 22, 7-11.
42. Za prejavmi monumentálnej architektúry na Slovensku. Krásy Slovenska 39, 1962, 310-311.
43. Kniežacie mohyly na Slovensku. Svet vedy 9, 1962, 607-611.
44. Čakanské pohrebisko v Marcelovej. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 99-108.
45. Hlinený mesiacovitý idol z Križovian nad Dudváhom. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 100-116.
46. Nový bronzový meč typu Riegsee zo Slovenska. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 117-118.
47. Bronzový halštatský meč z Trakovíc. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 119-122.
48. Nový hromadný nález pazúrikových čepelí na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 263-265.
49. Mazanica s plastickou výzdobou v dobe bronzovej na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 27-57.
50. Dva nové bronzové meče s jazykovitou rukoväťou na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, s. 58-64.
51. Chata zo staršej doby železnej v Križovianoch nad Dudváhom. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 65-76.
52. Starší nález bronzového noža z Banky. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 119-120.
53. Nález hrivien v Rastislaviciach. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 121-124.
54. Velaticko-baierdorfská mohyla v Očkove pri Piešťanoch. Arch. Rozhledy 14, 1962, 327-328, 336-340, 369.
55. Müller-Karpe, H: Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen I, II. Berlin 1959. Slov. Arch. 10, 1962, 477-480 (rec.).

1963

56. K problematike čakanskej kultúry v Karpatskej kotline. Slov. Arch. 11, 1963, 269-338.
57. K problematike mladšej doby bronzovej na Slovensku. Referáty. Liblice 1963, I. časť, 88-94. (spoluautorka Z. Pivovarová)
58. Zlato v našom praveku. PaS 12, 1963, č. 17, 36-39.
59. Kromer, K.: Brezje. Halštatske mogile z Brezij pri Trebelnem. Ljubljana 1959. Slov. Arch. 11, 1963, 261-262 (rec.).

1964

60. Význam severných „popolnicových“ polí pre vnútrokarpatský vývoj. Štud. Zvesti AÚ SAV 13, 1964, 163-184.
61. Na návšteve v pravekom dome. PaS 13, 1964, č. 19, 35-39.

1965

62. Súpis medených a bronzových predmetov v Okresnom vlastivednom múzeu v Rimavskej Sobote. Štud. Zvesti AÚ SAV 15, 1965, 35-85.
63. Nález štítových puklíc z mladšej doby bronzovej vo Zvolene. Štud. Zvesti AÚ SAV 15, 1965, 17-32.
64. Hromadný nález bronzov v Brvništi na severnom Slovensku. Arch. Rozhledy 17, 1965, 338-342.
65. „Čínsky múr“ na Slovensku. Krásy Slovenska 42, 1965, 88-89.
66. Kto zakopal poklad? PaS 14, 1965, č. 1, 30-32. (spoluautor Š. Blaho)
67. Nálunk is találtk szoliduszokat. Természet és társadalom 5, 1965, č. 2, 30-32. (spoluautor Š. Blaho)
68. Húni – Attila – Slovensko. Svet vedy 12, 1965, č. 2, 69-73.

1966

69. Pohľady do minulosti Považia. Mohyla z mladšej doby bronzovej a pohrebisko z doby rímskej v Očkove. Bratislava – Trenčín 1966. (spoluautor T. Kolník)
70. Stredná doba bronzová. Mladšia doba bronzová. Staršia doba železná. In.: Pravek východného Slovenska. Malá monografia východného Slovenska VIII/1, Košice 1966, 112-147.
71. Mohyla čakanskej kultúry v Kolte. Slov. Arch. 14, 1966, 357-396.
72. La Slovaquie pendant le bronze récent et le premier âge du fer. Investigation archéologiques en Tschécoslovaquie. Prague 1966, 277-280.
73. Praveké zbrane na území Slovenska. Svet vedy 15, 1966, č. 6, 334-340.
74. Armas prehistoricas en Eslovaquia. Panorama de la ciencia. Bohemia, Habana, December 1966.

1967

75. Archeologická prírodná rezervácia v Očkove, okr. Trenčín. Múzeum (Bratislava) 12-4, 1967, 15-19.
76. Diskrétnosti. Rozlet 4, 1967, č. 1, 26.

1968

77. K problematike východného Slovenska v mladšej dobe bronzovej. Zbor. SNM 62, Hist. 8, 1968, 3-43.
78. Príspevok k problematike výzbroje a výstroja bojovníkov v mladšej dobe bronzovej. Múzeum (Bratislava) 13-4, 1968, 252-255.
79. Na úsvite našich dejín. PaS 17, 1968, č. 1, 6-10.

1969

80. Maďarsko-slovenský archeologický slovník. Vysokoškolské učebné texty. Bratislava 1969 (rotaprint).
81. Mohyla z mladšej doby bronzovej v Lužanoch. Zbor. SNM 63, Hist. 9, 3-51.
82. Kultový život a jeho hmotné prejavy v mladšej dobe bronzovej na Slovensku. Múzeum (Bratislava) 14-3, 1969, 141-144.
83. Archeológia a hračky. PaS 18, 1969, č. 19, 44-48.

1970

84. Najstaršie hromadné nálezy železných predmetov na Slovensku. Zbor. SNM 64, Hist. 10, 1970, 25-83.
85. Predbežné výsledky výskumu keltského oppida v Plaveckom Podhradí. Arch. Rozhledy 22, 1970, 544-555.
86. Panzer der jüngeren Bronzezeit aus der Slowakei. 49. Ber. RKG 1968, Berlin 1970, 41-61.
87. Pohrebný rítus v mladšej dobe bronzovej vo svetle nových archeologických výskumov. Múzeum (Bratislava) 15-2, 1970, 95-97.

1971

88. Spindlersfeldské spony na Slovensku. Zbor. SNM 65, Hist. 11, 1971, 25-47. (spoluautor B. Chropovský)
89. Kultový nález na hradisku z mladšej doby bronzovej v Plaveckom Podhradí. Musaica 11, 1971, 31-40.
90. Čakanská kultúra na Slovensku. Zprávy Československé Společnosti Arch. 13, 1971, č. 5, 79-90.
91. Keltské oppidum Pohanská v Plaveckom Podhradí. Zbor. SNM 65, Hist. 11, 1971, 49-63.
92. Keltische oppidum Pohanská bei Plavecké Podhradie. Arch. Rozhledy 23, 1971, 325.

1972

93. Hromadný nález bronzových predmetov z Dolných Janík, okres Bratislava-vidiek. Zbor. SNM 66, Hist. 12, 1972, 5-34.
94. Velatická kultúra na Slovensku. Zprávy Československé Společnosti Arch. 14, 1972, č. 1-2, 1-28.
95. Výstava „Umenie starých Čibčov na Bratislavskom hrade.“ Múzeum (Bratislava) 17-4, 1972, 258-259.

1973

96. Hlinené prاسleny na keltskom opide Pohanská v Plaveckom Podhradí. Zbor. SNM 67, Hist. 13, 1973, 31-60.

1974

97. Jama z mladšej doby bronzovej v Ivanke pri Nitre. Zbor. SNM 68, Hist. 14, 1974, 33-44.
98. K významu mohýl z mladšej doby bronzovej v pravekom vývoji Slovenska. Slov. Arch. 22, 1974, 78-81.
99. Výskum Archeologického ústavu Slovenského národného múzea v rokoch 1972-1973 v Palárikove. Múzeum (Bratislava) 19-1, 1974, 41-44.

1975

100. K začiatkom staršej doby železnej na juhozápadnom Slovensku. Zbor. SNM 69, Hist. 15, 1975, 19-53.
101. Kultový objekt a hroby z doby laténskej v Palárikove. Slov. Arch. 23, 1975, 283-332. (spoluautor L. Zachar)
102. K výskumu mohýl mladšej doby bronzovej na Slovensku. Múzeum (Bratislava) 20-4, 1975, 230-234.
103. Výskum mohýl z mladšej doby bronzovej v Dedínke. AVANS 1974/1975, 72-73.
104. Ein Grabhügel der Čaka-Kultur von Dedinka. Jahresber. Inst. Vorgesch. Frankfurt a. M. 1975, 57-59.
105. Mohyly na Slovensku. Smena na nedeľu 10, 1975, č. 44, 4; č. 45, 4.
106. Zločinnosť v našom praveku. Bezpečnosť. Ústredný časopis federálneho ministerstva vnútra. Ročník 29-18, 1975, 3, 6.

1976

107. Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí. Bratislava 1976.
108. Dve nové mohyly z mladšej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Arch. Rozhledy 28, 1976, 369-373.
109. Neolitické osídlenie v Palárikove. AVANS 1975/1976, 175-176.
110. Slovanské pohrebisko v Tvrdošovciach. AVANS 1975/1976, 176-177.

1977

111. Premlčané zločiny. Smena na nedeľu 12, 1977, č. 35, 4; č. 36, 4.
112. Výskum slovanského pohrebiska v Tvrdošovciach. Múzeum (Bratislava) 22-1, 1977, 60.

1978

113. Mladšia doba bronzová a staršia doba železná. In: Slovensko, Dejiny. Bratislava 1978, 78-102.
114. Veľkomoravské pohrebisko v Tvrdošovciach. Zbor. SNM 72, Hist. 18, 1978, 83-121. (spoluautorka L. Kraskovská)
115. Jungbronzezeitliche Hügelgräber in der Südwestslowakei. Forschungsberichte zur Ur- und Frühgeschichte 10, Wien, 1978, 44-46.
116. Výskumy mohýl z mladšej doby bronzovej vo Veľkých Ripňanoch. AVANS 1977/1978, 189-192.

1979

117. Mohyla z mladšej doby bronzovej a kostrové pohrebisko z 11. storočia v Čápure. Slov. Arch. 28, 1979, 87-124. (spoluautor A. Točík)
118. Hlinené klenotnice. Elektron 1979, č. 9, 41-44.
119. Bez úsmevu zvečnená. Slovenka 31, 1979, č. 26, 14-15.

120. Kult slnka pod Tatrami. PaS 28, 1979, č. 11, 52-56.
121. Napkultusz a Tatra alatt. Természet és társadalom 19-6, 1979, 44-48.
122. Príspevok k rozboru keramiky na pohrebiskách z mladšej doby bronzovej. Zbor. SNM 73, Hist. 19, 1979, 13-20.
- 1980
123. Praveké umenie na Slovensku. Bratislava 1980.
124. Prähistorische Kunst in der Slowakei. Bratislava 1980.
125. Archeologický výskum vo Veľkých Ripňanoch. AVANS 1978/1980, 203-206.
126. Zisťovací výskum v Bratislave-Karlovej Vsi. AVANS 1979/1980, 159-160.
127. Zisťovací výskum v Hradišti pod Vrátnom. AVANS 1979/1980,
128. Slovenská Iliada. PaS 29-21, 1980, 52-57.
- 1981
129. Začiatky hlinenej plastiky na Slovensku. ARS 77, 10-20.
130. Zisťovací archeologický výskum v Dedinke. AVANS 1980/1981, 218-219.
131. A szlovák Iliász. In: Természet és társadalom, 21-1, 42-47.
- 1982
132. Hromadný nález sitnianskeho typu z Očovej, okr. Zvolen. Zbor. SNM 76, Hist. 22, 19-27.
133. Zisťovací výskum opevnenej osady čačianskej kultúry v Ipeľskom Sokolci. AVANS 1981/1982, 217-218.
- 1983
134. Osada z doby bronzovej v Pobedime. Bratislava. (spoluautor E. Studeníková)
135. Mohyla čačianskej kultúry v Dedinke, okres Nové Zámky. Zbor. SNM 77, Hist. 23, 31-61.
136. Postavenie eponymnej mohyly v Čake vo svetle nových poznatkov o výskume mohýl. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 79-85.
137. Príspevok k vystihnútiu niektorých sídliskových zákonitostí v mladšej dobe bronzovej. Sborník Prací Fil. Fak. Brno E-28, 291-298.
138. Doplnovací výskum mohyly v Šuranoch. AVANS 1982/1983, 195.
139. Druhý rok výskumu opevnenej čačianskej osady v Ipeľskom Sokolci. AVANS 1982/1983, 73.
140. Nález podkovy v Bratislave. AVANS 1982/1983, 196-197.
141. Osídlenie z mladšej doby bronzovej v Salke. AVANS 1982/1983, 197-198.
142. Praveké ostrovné osady v Bielovciach. AVANS 1982/1983, 198.
- 1984
143. Čačianska mohyla v Dedinke, okres Nové Zámky (II). Zbor. SNM 78, Hist. 24, 27-46.
144. Bronzový diadém z Dedinky, okres Nové Zámky. Zborník prác Ludmily Kraskovskej k životnému jubileu. Bratislava, 39-47.
145. Ďalší rok výskumu v Ipeľskom Sokolci. AVANS 1983/1984, 173-174.
146. Významný mladopaleolitický nález v Salke. AVANS 1983/1984, 175.
- 1985
147. Posledný rok výskumu na opevnenej výšinej osade čačianskej kultúry v Ipeľskom Sokolci. AVANS 1984/1985, 184-188.
148. Čačianska mohyla v Dedinke, okres Nové Zámky (III). Zbor. SNM 79, Hist. 25, 37-50.
- 1986
149. Čačianska mohyla v Dedinke, okres Nové Zámky (IV). Zbor. SNM 80. Hist. 26, 69-106.
150. Sonda do praveku (Praveká dedina pod Vysokými Tatrami). Ozveny histórie – Vlastivedná príloha Podtatranských novín, 12-2.
151. Novotný B. a kol.: Encyklopédia archeológie, Bratislava 1986, 20 hesiel.
- 1987
152. Výskum velatického hradiska v Marianke. AVANS 1986/1987, 84.
153. Praveké hradisko v Malých Karpatoch. Krásy Slovenska.
154. Z muzeálnych zbierok. Nástenný kalendár na rok 1987.
155. Kult vody. PaS 36, 33-36.
156. A víz oskori kultusza. Természet és társadalom 27, 59-63.
- 1988
157. Druhý rok výskumu v Marianke. AVANS 1987/1988, 107.
158. K bojovníckemu výstroju v mladšej dobe bronzovej. Zbor. SNM 82, Hist. 28, 11-25.
- 1989
159. Neskoroeneolitická mohyla v Šuranoch, okr. Nové Zámky, Arch. Rozhľedy, 41, 368-378. (spoluautorka M. Novotná)
160. Očkov – archeologická prírodná rezervácia. Osvetová práca, 8, 37-38.
161. Plavecké Podhradie - vrch Pohanská. Osvetová práca, 12, 35-36.
162. Zlato z praveku Slovenska. PaS 12, 56-58.
163. Dórovia na Slovensku? Nedeľná Pravda, 15. 9. 1989.

1990

164. Výskum protitureckej opevnenej polohy v Palárikove. Zbor. SNM. 84, Hist. 30, 85-105.
165. Mladopaleolitické sídlisko v Salke. Arch.Rozhledy 42, 13-21. (spoluautor J. Hromada)
166. Mohyly z mladšej doby bronzovej na Slovensku. Sprievodca po výstave. Bratislava.
167. Ďalší rok výskumu v Marianke. AVANS 1988/1990, 134-135.
168. Dedinka - nálezisko svetového významu. In: Osvetová práca 14, 36-37.
169. Mohyla v Čake a čakanská kultúra. In: Osvetová práca 14.
170. Ženský odev v mladšej dobe bronzovej vo svetle archeologických výskumov. Múzeum (Bratislava), 35-4, 19-23.
171. Pyramídy na Slovensku. Kam v Bratislave 8, 28-29.

1991

172. Doc.Dr. Mária Novotná, DrSc. jubiluje. Múzeum (Bratislava) 36-3, 73.
173. Životné jubileum PhDr. Magdy Pichlerovej, CSc. Múzeum (Bratislava) 36-4, 73-74.
174. Výskumu v Mariánke. AVANS 1988/1991, 78-79.

1992

175. Osada čakanskej kultúry v Dedinke. Siedlung der Čaka-Kultur in Dedinka, Bezirk Nové Zámky. Zbor. SNM 86, Arch. 2, 45-66.
176. Počiatky starovekých Olympijských hier. The Beginnings of the Ancient Olympic Games. Pamiatky a múzeá 1992-4, 4-5.
177. Pokračovanie výskumu v Marianke. AVANS 1989, 86.

1993

178. Nález pozlátenej hlinenej nádoby v očkovskej mohyle. Fund eines vergoldeten Tongefäßes aus einem Hügelgrab in Očkov. Zbor. SNM 87, Arch. 3, 21-28.
179. Polozemnica na Mačianskych vrškoch pri Seredi. Junghallstattzeitliche Hütte von Mačianske vršky bei Sered'. Zbor. SNM 87, Arch. 3, 29-31.
180. Ženský hrob v Dedinke. Woman's Grave at Dedinka. Pamiatky a múzeá 1993-3, 4-5.
181. Bronzom kované dejiny. Bratislava.
182. Výstavy stredovekých kachlíc. Múzeum (Bratislava) 38-4, 40-41.
183. Výstava Ej, kade ja chodieval... Múzeum (Bratislava) 33-3, 42.
184. Výsledky doplnkového výskumu na mohyle v Očkove. AVANS 1992/1993, 105-106.

1994

185. Velatická mohyla v Očkove. Das Velatice Hügelgrab in Očkov. Zbor. SNM 88, Arch. 4, 17-24.
186. Výstava Poklady Pohanskej. Múzeum (Bratislava) 39-3, 34.
187. Turci na Slovensku. Múzeum (Bratislava) 39-4, 29-30.

1996

188. Železný nôž z Marianky. Das eiserne Messer aus Marianka. Zbor. SNM 90, Arch. 6, 43-56.
189. Venované PhDr. Levovi Zacharovi. Zbor. SNM 90, Arch 6, 5. (spoluautorka B. Egyházy-Jurovská)

1999

190. Nález hlinenej vtáčeľ loďky v Dvorníkoch-Posádke. I. Der Fund einer tönernen Vogelbarke in Dvorníky-Posádka I. Zbor. SNM 93, Arch. 9, 29-54.

2000

191. Počiatky osídlenia devínskeho hradiska v mladšej dobe bronzovej. Slov. Arch. 48, 2000, 37-86. (spoluautorka V. Plachá)
192. Nález hlinenej vtáčeľ loďky v Dvorníkoch-Posádke II. Der Fund einer tönernen Vogelbarke in Dvorníky-Posádka II. Zbor. SNM 94, Arch. 10, 29-60.
193. Devínske hradisko – kultové centrum v praveku. Die Burgstätte Devín – ein prähistorisches Kultzentrum. Bratislava. Spisy MM XII, 21-36. (spoluautorka V. Plachá)
194. Doklady pravekého bojovníctva na Devínskom hradisku. Múzeum (Bratislava) 46-1, 4-7.
195. Nález polotovaru kultovej masky z ľudskej lebky z Devína. Múzeum (Bratislava), 46-2, 1-4. (spoluautorka V. Plachá)
196. Praveký odev vo svetle nálezov na devínskom hradisku. Múzeum (Bratislava) 46-3, 1-6. (spoluautorka V. Plachá)
197. Nález hlinenej hlavičky koňa. Nový unikátny nález na devínskom hradisku. (Bratislava) 46-4, 1-4. (spoluautorka V. Plachá)

2001

198. Nález hlinenej vtáčeľ loďky v Dvorníkoch-Posádke. III. Der Fund einer tönernen Vogelbarke in Dvorníky-Posádka III. Zbor. SNM 95, Arch. 11, 9-72.
199. Výnimočný archeologický nález na devínskom hradisku – bronzový diadém. Múzeum (Bratislava) 47-1, 1-3. (spoluautorka V. Plachá)
200. Kostoná industria v praveku na devínskom hradisku. Múzeum (Bratislava) 47-2, 1-3. (spoluautorka V. Plachá)
201. 10 rokov Zborníka SNM Archeológia. In: Múzeum (Bratislava) 47-4, 41.
202. Bronziarstvo v praveku na devínskom hrade. Bratislava. Spisy MM XIII, 45-56. (spoluautorka V. Plachá)
203. Výstava Pamätník plynúceho času. Múzeum (Bratislava) 47-2, 38.

2002

204. Príspevok ku kultu doby bronzovej I. Ein Beitrag zum Kultwesen der Bronzezeit I. Zbor. SNM 96, Arch. 12, 7-16.
205. Akropola devínskeho hradiska po zániku starobronzovej civilizácie. Múzeum (Bratislava) 48-3, 1-2. (spoluautorka V. Plachá)
206. Velatické opevnenie devínskeho hradiska. Múzeum (Bratislava) 48-4, 1-2. (spoluautorka V. Plachá)
207. Der Bronzehortfund aus Bratislava-Rusovce. Anodos 2/2002, 277-294. (spoluautori J. Schmidtová; P. Baxa)
208. Zásobnicová jama z mladšej bronzovej doby na devínskom hradisku. Bratislava. Spisy MM XIV, 7-14. (spoluautorka V. Plachá)
209. Slncový kôň z Devína. Historická revue 13-4, 2002 26-27. (spoluautorka V. Plachá)

2003

210. Príspevok ku kultu doby bronzovej II. Ein Beitrag zum Kultwesen der Bronzezeit II. Zbor. SNM 97, Arch. 13, 35-92.
211. K bojovníckemu výstroju z doby bronzovej v Karpatskej kotline. Musica XXIV, 15-37.
212. Kultový objekt z mladšej doby bronzovej na devínskom hradisku. Bratislava. Spisy MM XV, 9-18. (spoluautorka V. Plachá)
213. Opevnenie devínskeho hradiska v neskoršej bronzovej dobe. Múzeum (Bratislava) 49-1, 1-4. (spoluautorka V. Plachá)
214. Nový unikátny nález na devínskom hradisku. Múzeum (Bratislava) 49-2, 1-4. (spoluautorka K. Harmadyová)
215. Další nález kultového rázu z Devína. Múzeum (Bratislava) 49-3, 1-3. (spoluautorka K. Harmadyová)
216. Kultová šálka z devínskeho hradiska. Múzeum (Bratislava) 49-4, 1-3. (spoluautorka K. Harmadyová)

2004

217. Archeologický výskum na Pohanskej v Plaveckom Podhradí v roku 1990. Pamiatke Leva Zachara. Archäologische Forschung auf Pohanská in Plavecké Podhradie im Jahre 1990. Dem Andenken von Lev Zachar. Zbor. SNM 98, Arch. 14, 43-66. (spoluautorka K. Tomčíková)
218. Prilba alebo kultový závesok? Zvláštny nález z devínskeho hradiska. Múzeum (Bratislava) 50-1, 1-3. (spoluautorka K. Harmadyová)
219. Starobronzová kultová obeta na devínskom hradisku. Múzeum (Bratislava) 50-2, 1-2. (spoluautorka K. Harmadyová)
220. Devín v praveku. Malá vlastivedná knižnica. Komárno. (spoluautorka V. Plachá)

2005

221. Další hromadný nález železných predmetov v Plaveckom Podhradí. Slov. Arch. 53, 2005, 85-122.

2006

222. Archeologický výskum na Pohanskej v Plaveckom Podhradí roku 1990 – 2. časť. Archäologische Forschung auf Pohanská in Plavecké Podhradie im Jahre 1990 – 2. Teil. Zbor. SNM 100, Arch. 16, 2006, 73-106. (spoluautorka K. Tomčíková)

ŽELEZNÉ PREDMETY Z NESKOREJ DOBY BRONZOVEJ A STARŠEJ DOBY ŽELEZNEJ Z ČVIRIGOVCA

RADOSLAV ČAMBAL

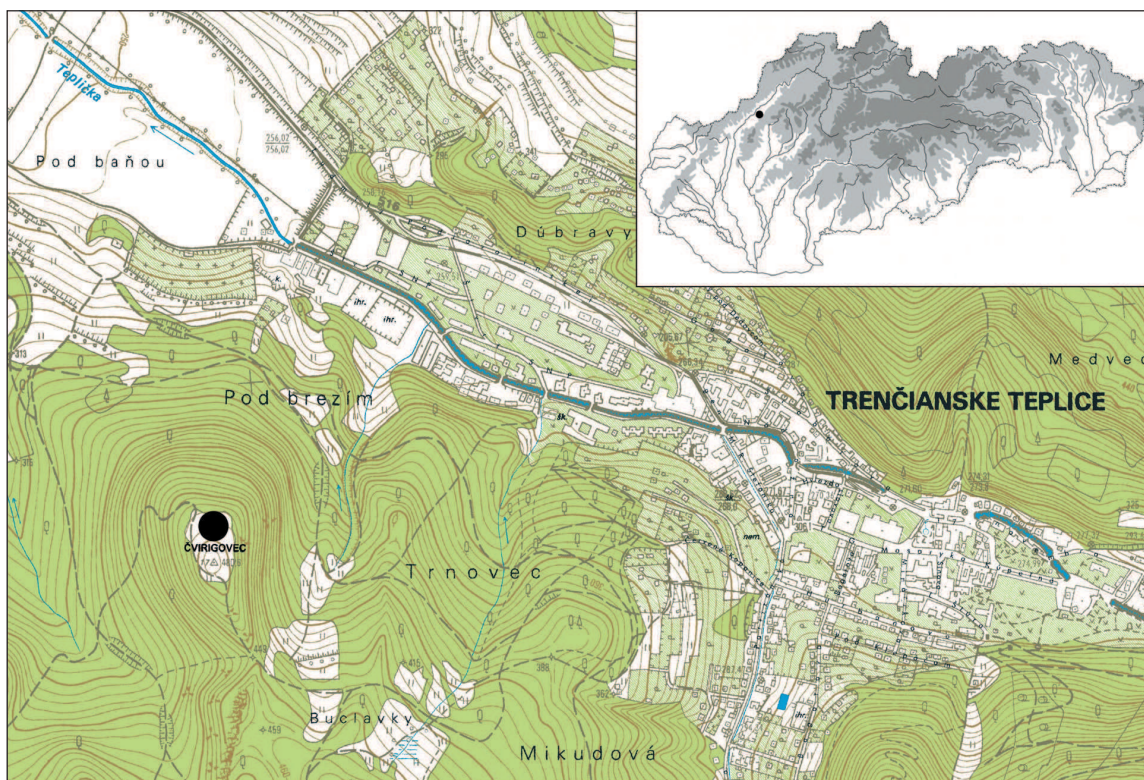
Keywords: *Western Slovakia, Late bronze Age, Early iron Age, Hoard, iron knives, sickle, lance, sword with T-handle type Mahaira – variant Basarabi, HaB2 – HaB3, HaC1*

Abstract: *Iron Objects from the late Bronze Age and early Iron Age from Čvirigovec. The fortified site of Čvirigovec near Trenčianske Teplice is well-known for its excavations from the period of late burial fields. The transition from the late Bronze Age and the early Iron Age is mainly documented by the bronze and iron industry. Iron items are linked to the so-called Kimmer horizon, or the Mezőcsát group (HaB1 – HaB2-HaB3), which was involved in the foundation of the cultures of the Hallstatt period in the Carpathian basin. An important piece of evidence of relations between the Central Danube geographical area with the Basarabi culture in south-western Romania during the period of the beginnings of the early Iron Age (Ha C1) is the small sword or fighting knife with a T-handle of the “Mahaira – Basarabi variant” type.*

V zbierkach SNM-Archeologického múzea v Bratislave sa nachádza súbor predmetov z Trenčianskych Teplíc (okr. Trenčín), ktoré údajne pochádzajú z opevnenej polohy na kopci Čvirigovec (tiež Svinkovec). Výšinné opevnené sídlisko (Mádl 1936, 228; Nešporová 2004, 95) leží v nadmorskej výške 480,6 m.n.m v Strážovských vrchoch, na ľavobrežnej strane toku Tepličky (obr. 1). Do zbierok múzea boli koncom 90-tých rokov 20. storočia postupne darované dva nálezy z lokality.

Prvý z nich pozostáva z troch železných nožíkov, kosáka a dlátka s tuľajkou (obr. 2: 1-5). Predmety tvorili podľa informácie darcu súčasť depotu. Neskôr bol v SNM kresbovo zdokumentovaný železný hrot kopije s dvoma otvormi v spodnej časti listu, údajne taktiež súčasť tohto depotu.¹

V druhom prípade bol predmet nájdený na kope hliny vykopanej z jamy v priestore pod lyžiarskym vlekom. Jednosečný železný mečik/bojový nôž s T-rukavťou typu Mahaira je v priestore strednej Európy doposiaľ ojedinelý (obr. 3-4).

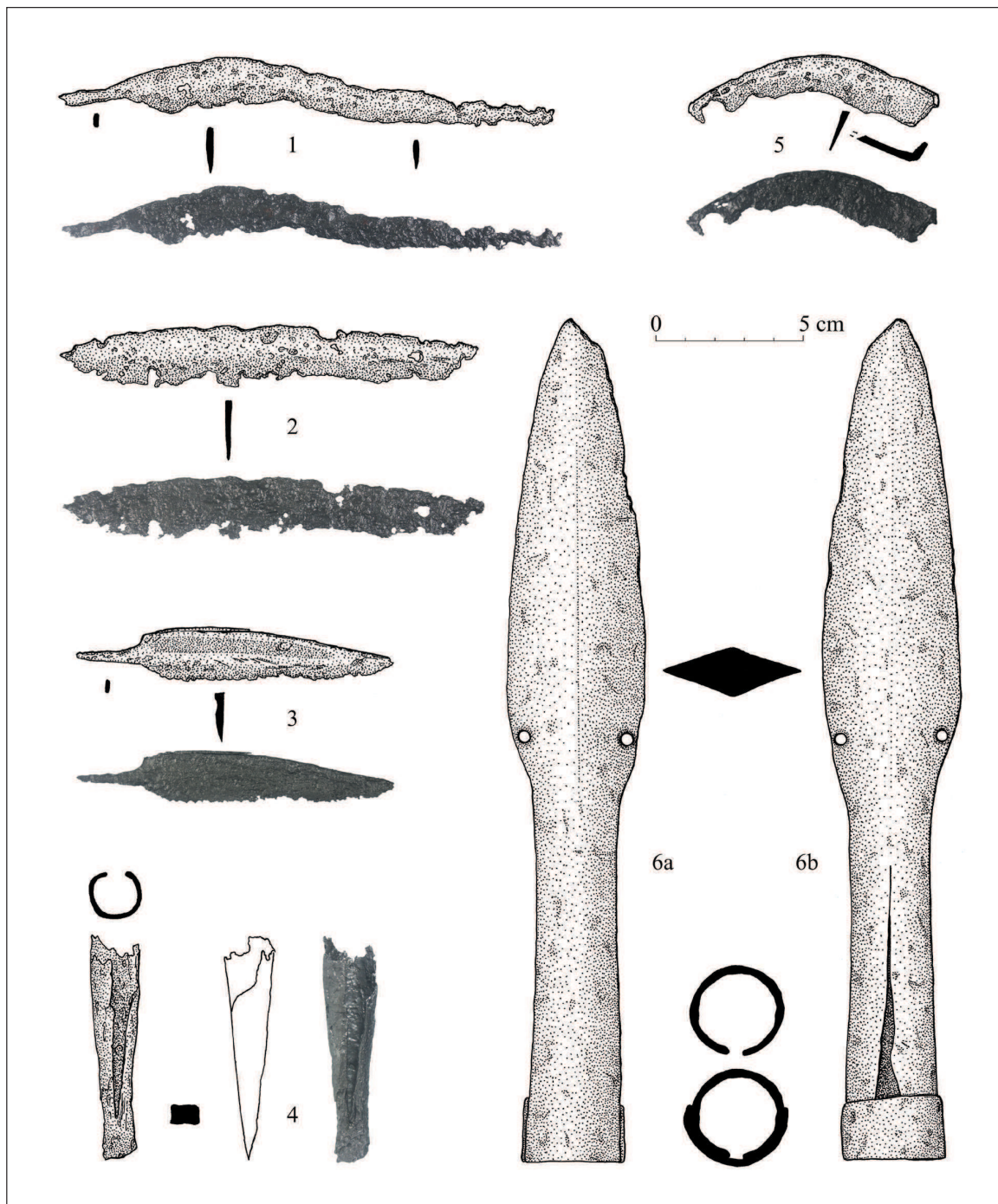

Obr. 1. Trenčianske Teplice, poloha Čvirigovec (480,6 m.n.m.) na výreze z mapy v mierke 1:10 000. Poloha označená bodkou.

Abb. 1. Trenčianske Teplice, Lage Čvirigovec (480,6 m ü. d. M.) auf Ausschnitt aus der Karte im Maßstab 1:10 000. Lage ist mit einem Punkt markiert.

Z Čvirigovca je známe osídlenie, patriace do lužických popolnicových polí. Našla sa tam kultúrna vrstva s črepni a mazanicou. Pochádza odtiaľ aj bronzová sekera s tuľajkou (Veličik/Romsauer 1994, 205). K novším nálezom patrí súbor predmetov z mladšej a neskoršej doby bronzovej. Dôležitý je výskyt predmetov z tzv. kimmerského horizontu zo stupňov HaB2 – HaB3, spájaných so skupinou Mezőcsát, v ktorom sa objavujú aj železné predmety (Nešporová 2004, 95-96).

Problematikou formujúcej sa staršej doby železnej na pozadí neskoršej doby bronzovej sa na juhozápadnom Slovensku v polovici 70-tych rokov 20. storočia zaoberal J. Paulík (Paulík 1975, 19-53). Neskôr podrobne rozpracovala problematiku predchodu neskoršej doby bronzovej do staršej doby železnej v Dunajskom priestore S. Stegmann-Rajtárová (Stegmann-Rajtár 1992, 32 nn.). Nálezy tohto typu označil J. Paulík ako predskýtske, zdôrazňujúc kontakty s Potisím a ich úlohu pri formovaní halštatskej kultúry na JZ Slovensku. Ako prostredník pri halštaticizácii JZ Slovenska mala

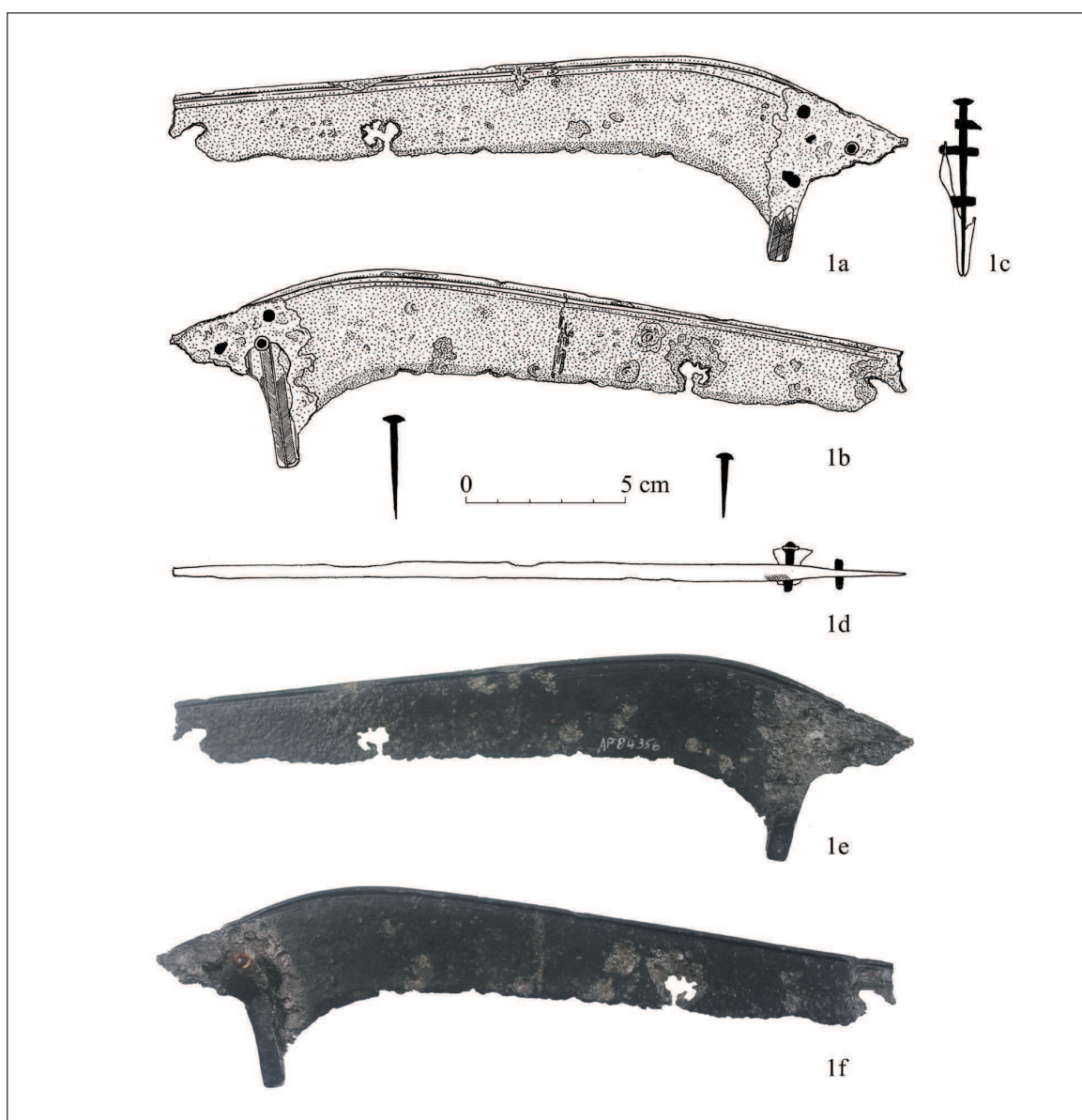
Obr. 2. Trenčianske Teplice, poloha Čvirigovec. Depot železných predmetov: nože (1 – 3), dlátko s tuľajkou (4), kosák s trňom (5) a železná kopija s otvormi na liste - pravdepodobná súčasť depotu (6a, 6b) (Kresby a foto: R. Čambal).

Abb. 2 Trenčianske Teplice, Lage Čvirigovec. Depot eiserner Gegenstände: Messer (1 – 3), Meißel mit Tülle (4), Sichel mit Dorn (5) und eiserner Speer mit Öffnungen am Blatt – wahrscheinlicher Bestandteil des Depots (6a, 6b). (Zeichnungen und Foto: R. Čambal).

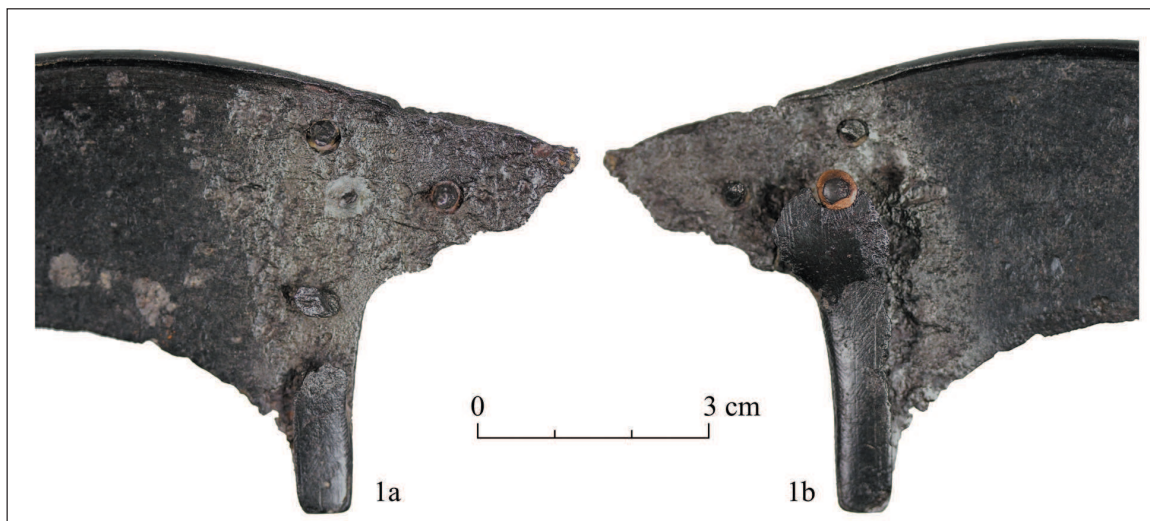
medzi skupinou Mezőcsát a miestnym neskoropodolským základom slúžiť ním vytvorená lokálna skupina Hurbanovo-Középréaspuszta (Paulík 1975, 30). Nálezy skupiny Mezőcsát (HaB2 – HaB3), zohrávajúcej zásadnú úlohu v procese tvorby halštatských kultúr v severovýchodoalpskom geografickom priestore sa koncentrujú predovšetkým v Potisí (Patek 1982, 28 nn., Fig. 21, 22) a v priestore juhozápadného Slovenska. Popri tom mala výrazný vplyv, odzrkadľujúci sa predovšetkým na keramike gávská kultúra ako aj importy z kultúry Basarabi. V prípade nálezov skupiny Mezőcsát v rámci JZ Slovenska ide jednak o kostrové hroby nositeľov tejto skupiny, ako aj o hromadné, resp. solitérne nálezy (Romsauer 1999, 167 nn., Abb. 1; Nevizánsky 1985, 601 nn.). Objavujú sa aj na Morave, predovšetkým v podobe hrobových celkov ako aj ojedinelých nálezov militárií a typických súčastí konského postroja (Podborský 1970, 147-172 nn.).

Opis predmetov:

1. Nôž železný s esovito formovanou čepeľou ukončený mierne odsadeným trňom. Rozmery: dĺžka: 16,8 cm, šírka čepele: 1,7 cm, hrúbka čepele: 0,25 cm, hmotnosť: 15,3 g (obr. 2: 1; uloženie: SNM-Archeologické múzeum Bratislava, evid. č.: AP 75 650).
2. Nôž železný s prehnutým chrbtom. Rozmery: dĺžka: 14,2 cm, šírka čepele: 2,8 cm, hrúbka čepele: 0,2 cm, hmotnosť: 14,68 g (obr. 2: 2; uloženie: SNM-Archeologické múzeum Bratislava, evid. č.: AP 75 651).

Obr. 3. Trenčianske Teplice, poloha Čvirigovec. Železný jednosečný mečik s T rukoväťou typu Mahaira (1a – 1f) (Kresby a foto: R. Čambal).
 Abb. 3. Trenčianske Teplice, Lage Čvirigovec. Eisernes einschneidiges Kurzschwert mit T-Griff vom Typ Mahaira (1a – 1 f). (Zeichnungen und Foto: R. Čambal).

Obr. 4. Trenčianske Teplice, poloha Čvirigovec. Detail oboch strán zachovanej časti rukoväte železného mečika s T-rukoväťou typu Mahaira (Foto: R. Čambal).

Abb. 4. Trenčianske Teplice, Lage Čvirigovec. Detail beider Seiten des erhaltenen Teils des Griffes des eisernen Kurzschwertes mit T-Griff vom Typ Mahaira. (Foto: R. Čambal).

3. Nôž železný s prehnutým chrbtom. Na čepeli je krvný žliabok. Rozmery: dĺžka: 10,4 cm, šírka čepele: 1,75 cm, hrúbka čepele: 0,37 cm, hmotnosť: 13,29 g (obr. 2: 3; uloženie: SNM-Archeologické múzeum Bratislava, evid. č.: AP 75 653).
4. Kosák železný s prehnutým chrbtom a plochým širokým trňom rukoväte, ktorý je na konci zúžený a zahnutý do pravého uhla. Rozmery: dĺžka: 8,5 cm, šírka čepele: 1,66 cm, hrúbka čepele: 0,28 cm, hmotnosť: 11,04 g (obr. 2: 5; uloženie: SNM-Archeologické múzeum Bratislava, evid. č.: AP 75 652).
5. Železná dlátko s tuľajkou ukončené plochým ostrím. Rozmery: dĺžka: 7,5 cm, šírka ostria: 1,2 cm, vonkajší Ø tuľajky: 1,85 cm, vnútorný Ø tuľajky: 1,6 cm, hmotnosť: 27,79 g (obr. 2: 4; uloženie: SNM-Archeologické múzeum Bratislava, evid. č.: AP 75 653).
6. Hrot železnej kopije listovitého tvaru s tuľajkou kruhového prierezu. Hrot je štíhleho listovitého tvaru kosoštvorcového prierezu. V spodnej časti listu pri jeho koreni sú dva kruhové otvory (Ø otvorov: 0,4 cm). Tuľajka je z jednej strany otvorená, spevnená na ústí polkruhovou objímkou. Rozmery: dĺžka: 28,8 cm, šírka listu hrotu: 4,7 cm, hrúbka listu hrotu: 1,6 cm, vonkajší Ø tuľajky: 3,2 cm, vnútorný Ø tuľajky: 2,7 cm, hmotnosť: nezistená (obr. 2: 6a, 6b; uloženie: neznáme).
7. Železný jednosečný mečik/bojový nôž so zahnutou T-rukoväťou typu Mahaira. V spodnej prednej časti rukoväte, pri koreni čepele je zachovaná časť plechovej záštity, ktorá je zdobená jemnými ryhami vo forme vetvičkovitého ornamentu. Na trň rukoväte bola upevnená pomocou štvorice dochovaných nitov. Jeden nit, držiaci záštitu má pod rozkľapanou hlavičkou medenú podložku. Čepeľ má v priereze tvar písmena T a v časti pred napojením na trň rukoväte je zalomená. Na čepeli je po oboch stranách v jej vrchnej časti pod rozšíreným chrbtom dvojitá ryha po celej jej dĺžke. Ostrie čepele je viditeľne nakuté a nabrúsené. Ukončenie rukoväte v tvare T ako aj špička noža sa nezachovali. Nôž je vykutý z veľmi kvalitného železa, ktorého povrch je takmer v pôvodnom stave s minimom stôp po korózii. Rozmery: dĺžka: 23,1 cm, šírka čepele: 5,3 cm, hrúbka zosilnenej časti čepele: 0,58-0,48 cm, hrúbka čepele: 0,24 cm, hmotnosť: 78,19 g (obr. 3: 1a-1f; 4: 1a-1b; uloženie: SNM-Archeologické múzeum Bratislava, evid. č.: AP 84 356).

Železné nože

Železné nože sa pokladajú za univerzálny nástroj, u dlhých exemplárov sa uvažuje o bojových nožoch. Všetky nože z depotu z Čvirigovca majú rôznym spôsobom prehnutý chrbát, aké sa používali počas trvania neskorej doby bronzovej a staršej doby železnej. K najstarším železným nožikom patrí nález z velatického hradiska v polohe Barania lúka v Marianke (Paulík 1996, 43 nn., obr. 2: 1).

Železné nože s prehnutou, resp. esovito prehnutou čepeľou a mierne odsadeným trňom (obr. 2: 1-3) tvarovo vychádzajú z bronzových nožov typu *Stillfried*. Tie sú typické menšími rozmermi, rôzne tvarovanou čepeľou a s trňom, ktorý plynulo vychádza z čepele. Ich vývoj začína v staršom stupni mladšej doby bronzovej a pokračuje až do záveru neskorej doby bronzovej (stupne HaA1 – HaB3), s rôznymi ťažiskami ich časového výskytu. Na Morave je hlavným obdobím ich výskytu stupeň Klentnice II (Říbovský 1972, 58), v Čechách v horizonte Hostomice, t.j. II. fáza skupiny Nynice (Jiráň 2002, 60). Ich jemnejšie časové zaradenie je problematickejšie v Poľsku, kde boli datované až na začiatok doby halštatskej s možnosťou ich skoršieho výskytu (Gedl 1984, 57 n.). V neskorej dobe bronzovej boli predlohami najstarším železným nožom (Říbovský 1972, 57-58, Taf. 18-20; Čebenová 2012, 12). Zo Slovenska poznáme niekoľko bronzových exemplárov. Štyri sa našli počas výskumu sídliska v Pobeďime (Studeníková/Paulík 1983, 72-74, tab. 36: 1, 4, 7;

tab. 32: 6), ďalší pochádza zo žiarového pohrebiska v Partizánskom (Chebenová 2012, tab. I: 23) a dva z hromadného nálezu v Trenčianskych Bohuslaviciach (Chebenová 2012, tab. I: 21, 22). Nože tohto typu pochádzajú aj z Nitry-Zobora, Prašníka a z Nového Mesta nad Váhom (Veličák 2012, 305-306). L. Veličák sa v prípade bronzových nožov typu Stillfried prikláňa k ich datovaniu do mladšej fázy mladšej doby bronzovej s výskytom až do záveru neskorej doby bronzovej stupňa HaB3 (Veličák 2012, 305-306). Železné nože v staršej dobe železnej majú predovšetkým jednoduché zaoblenie čepele s trňom rukoväte plynulo vychádzajúcim z chrbta čepele. Je pravdepodobné, že nahradzovanie bronzových nožov za železné prebehlo rýchlo, snáď v stupni HaC1a (Fojtík/Golec 2007, 53). Železné nože typologicky vychádzajúce z bronzových nožov typu Stillfried môžeme s najväčšou pravdepodobnosťou zaradiť na prelom neskorých popolnicových polí stupňa HaB3 až začiatku staršej doby železnej stupňa HaC1.

Železný kosák

Železný kosák s prehnutou čepeľou a trňom rukoväte, zahnutým do pravého uhla (obr. 2: 5) typologicky vychádza z bronzových kosákov mesiačikového tvaru s gombíkom neskorej doby bronzovej, datovaných do stupňa HaB3 (Furmánek/Novotná 2006, 39-40, Taf. 54: B6, Nr. 185; Taf. 55). Kosáky staršej doby železnej sú v našom geografickom priestore väčších rozmerov a sú masívnejšie. Tvarovo sú však zhodné s tým, že pravouhlé zahnutie v ich prípade je až na konci trňa rukoväte (Mirošayová 1980, 386, obr. 2: 1-7). Objavuje sa na nich aj odsadenie konca ostria čepele pri koreni trňa rukoväte, čo je typické pre kosáky zo smolenického Molpíra (Studeníková 2007, Abb. 6: 8). Priamo z lokality pochádza aj malý bronzový kosák oblúkového tvaru s gombíkom resp. trňovým výčnelkom z neskorej doby bronzovej (Nešporová 2004, 95, obr. 5). Železný kosák z Čvirigovca môžeme na základe jeho tvaru ako aj nožov z depotu zaradiť na rozhranie stupňa HaB3 a HaC1. Zo súboru pochádza aj železné dlátko (obr. 2: 4), ktoré môžeme datovať podobne ako celý depot do záveru doby bronzovej.

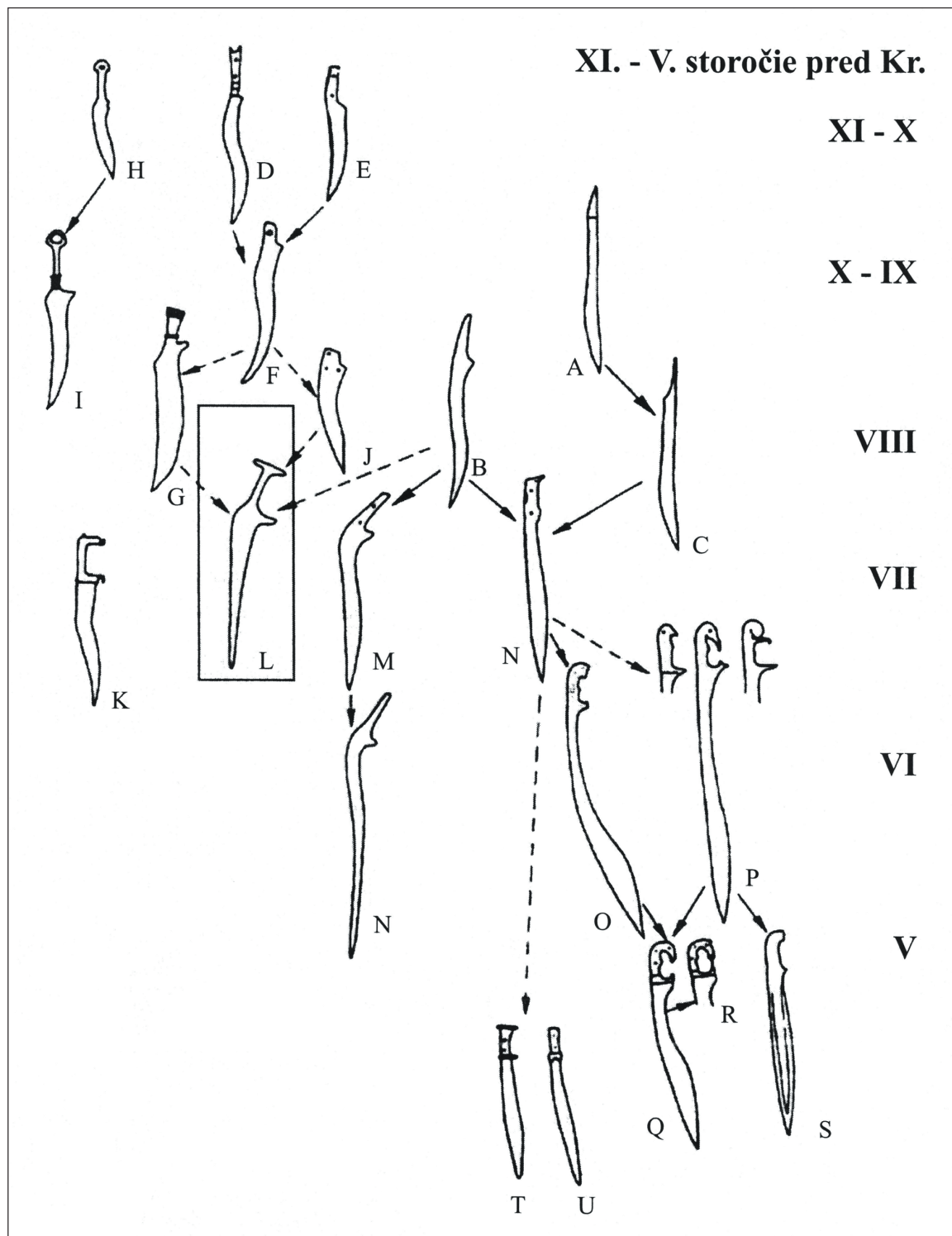
Hrot kopije

Kresbovo zdokumentovaný železný hrot kopije s perforovanými časťami spodnej časti listu hrotu v podobe 2 kruhových otvorov (obr. 2: 6a, 6b) je podľa dostupných informácií súčasťou depotu, z ktorého pochádzajú aj železné nože, kosák a dlátko (obr. 2: 1-5). Podobný hrot sa našiel v riečisku Váhu v Šali (Studeníková 1987, 211 nn., obr. 1), ako aj v hrobe 169 v Brne-Obřanoch (Stegmann-Rajtár 1986, Taf. 3). Železné hroty kopijí s otvormi v spodnej časti listu sa v Európe geograficky prekrývajú s rozšírením predmetov tzv. kimmerského typu. Zaujímavé je, že tento typ kopije sa nevyskytuje vo východnej Európe a v Pričernomorí (Мелюкова 1989, 10 nn.), t.j. v pôvodných sídelných priestoroch Kimmérov, resp. predskýtských kultúrach stepí severného Pričernomorja. Pomerne bežne sa vyskytujú v stredodunajskom priestore (Bukovskí 1976, 74-76; Тереножкин 1976, 143-144) a v juhovýchodnej Európe (Stegmann-Rajtár 1986, Taf. 5). Ostatné typy kimmerských bronzových výrobkov sú vo vyššie spomenutých oblastiach rovnaké alebo aspoň podobné s tými, ktoré sa vyskytujú v stredodunajskom priestore (Studeníková 1987, 212). Keďže ide podľa dostupných informácií o súčasť depotu, do ktorého patria aj vyššie vyhodnotené predmety (obr. 2: 1-5), jeho datovanie spadá na záver neskorej doby bronzovej do trácko-kimmerského horizontu stupňa HaB2 – HaB3.

Mečik/bojový nôž s T-rukoväťou typu Mahaira

Z lokality Čvirigovec pochádza aj krátká sečná a bodná chladná zbraň. V odbornej literatúre býva označovaná ako železný jednosečný mečik s T-rukoväťou alebo bojový nôž s mierne zakrivenou čepeľou, označovaný ako typ Mahaira – μάχαιρα (Machaira) (obr. 3: 1a – 1f, obr. 4: 1a – 1b). Mečíky/bojové nože tohto typu sú dlhé 30 – 50 cm, majú rovnú čepeľ a ich rukoväť je zahnutá mierne prv smeru proti ostriu čepele. Rukoväť má často obloženie z organického materiálu, resp. je vyrobená zo železného plechu. Ide o zbrane typické pre Balkán, kde majú svoj špecifický vývoj (obr. 5). V priestore strednej Európy sa doposiaľ vyskytujú veľmi zriedkavo. Tieto typy zbraní sa objavujú po prvýkrát s nástupom kultúry Basarabi, predovšetkým v hroboch. Ide o zbrane, vyskytujúce sa v 8. a 7. storočí pred Kr. v juhozápadnej časti Rumunska (Vulpe 1990, 74-79, Taf. 39A; Borangic 2009, Planşa II), kde boli uložené priamo v kostrových bojovníckych hroboch na eponymnej lokalite v Basarabi v mohylách č. 3, hrob: 3, č. 4, hrob 3, ako aj v mohyle č. 7, hrob 1 a 3 (Vulpe 1986, 53, Abb. 1: 21; Abb. 2: 14; Abb. 3: 15, 10; Vulpe 1990, Taf. 22: 112-116), ako aj v Balta Verde v mohyle 7 (Vulpe 1986, 52, Abb. 4: 7; Vulpe 1990, Taf. 20: 102-106, Taf. 21: 108-109) a z Ostrova Mare (Vulpe 1990, Taf. 22: 117-118). Používali ich vojenské elity vtedajšej spoločnosti (Borangic 2009, 51-52, Planşa I-II, V-VI). V juhozápadnej časti Rumunska sú datované do 2. polovice 8. stor. pred Kr. a prežívajú do polovice 7. storočia pred Kr., t. j. v rozvinutej fáze HaC (Vulpe 1990, 78). Objavujú sa aj na území súčasného Slovinska. Na lokalite Podiljak v glasinackom prostredí sa našiel mečik typu Mahaira s T-rukoväťou v mohyle B (Tum. B), v hrobe 7. Má identickým spôsobom tenkými ryhami zdobenú a v tvare písmena T profilovanú čepeľ ako náš exemplár. Je považovaný za basarabský import (Čović 1959, 65, 76, Tabla VIII: 1). Jeden kus sa našiel v hrobe bojovníka z Legna pri Slovenj Gradci spolu s bronzovou sekerou s hornými lalokmi a uškom, ako aj železnou kopijou. Exemplár z Frögu bol priradený k staršej variante tohto typu mečov datovaných na začiatok stupňa HaC1 (Starč 1974, 71-74, Sl. 1). Mečíky typu Mahaira z územia Slovinska spracoval M. Guštin. Rozdelil ich na dve varianty: Prvý je starší variant Basarabi chronologicky spadajúci do záveru stupňa HaB3 až začiatku HaC1 (Guštin 1974, 91). Druhý variant Tržišče – Donja Dolina zo stupňa HaC2 je tvarovo odlišný a časovo mladší. Ich nálezy sú rozdielne aj geograficky, iba čiastočne sa vyskytujú spolu (Guštin 1974, 91, mapa na str. 79; Vulpe 1990, Taf. 39A). Priestorovo najbližšou paralelou nálezu z Čvirigovca je fragment mečika zo žiarového hrobu 140 z Brna-Obřan (Adámek 1961, 91, tab. CXXIX: 1; Podborský 1970, Taf. 58: 1). Hrob bol v Podborským datovaný do stupňa HaB3 (Podborský 1970, 177). Na základe nových vyhodnotení patrí hrob do starohalštatského stupňa HaC1a (Pare 1998, 391). Mahaira z hrobu 1 v mohyle XVIII v Balta

Verde sa našiel spolu so železnou kvadratickou prevliečkou remeňa (*Berciu/Comşa 1956*), aká pochádza aj z mohyly č. IV v Dolných Janíkoch (*Studeníková 2005, 76, obr. 1: 1*). Podobne tomu bolo aj v prípade už vyššie spomínaného hrobu č. 7 pod mohylou B v Podilijaku (*Čović 1959, 76, tab. 8: 1, 6-7*). Mečik s T-rukoväťou typu Mahaira z Čvirigovca môžeme na základe zhodných znakov v jeho prevedení priradiť k variantu *Basarabi*, pričom ide s najväčšou pravdepodobnosťou o import z tohto prostredia. Datujeme ho do záveru neskorej doby bronzovej na koniec stupňa HaB3, resp. na začiatok staršej doby železnej stupňa HaC1.

Obr. 5. Schéma vývoja sečných zbraní na Balkáne od 11. stor. pred Kr. po 5. stor. pred Kr. Typ Mahaira variant Basarabi (L). (Podľa *Boranjic 2009*, Planša I, upravené).

Abb. 5. Schema der Entwicklung der Hieb Waffen auf dem Balkan seit dem 11. Jahrhundert vor Chr. bis 5. Jahrhundert vor Chr. Typ Mahaira Variante Basarabi (L). (Nach *Boranjic 2009*, Planša I, bearbeitet).

Záver

Opevnená poloha na Čvirigovci patrí k zatiaľ nepočítaným lokalitám s výraznou koncentráciou predmetov zo záveru doby bronzovej. Zdá sa, že na lokalite bolo pomerne silno zastúpené obdobie reprezentované tzv. Kimmérskeho horizontom v stupňoch HaB2 – HaB3. Dokladom toho sú aj publikované predmety, železný hrot kopije s dvojicou otvorov v spodnej časti listu, ako aj časť zverejneného depotu železných predmetov (obr. 2). Do istej miery by to potvrdzovali aj neoverené informácie o ďalších jednotlivých ako aj hromadných nálezoch z lokality. Snáď o niečo mladšou zložkou osídlenia je mečik typu Mahaira, variant Basarabi datovaný do záveru stupňa HaB3 až začiatku HaC1. V každom prípade opevnená poloha na vrchu Čvirigovec je významné nálezisko, ktoré dopĺňa naše poznatky o osídlení ako aj kontaktoch, respektíve vplyvoch nového obyvateľstva z východu – Kimmérov v absolútnom závere doby bronzovej a začiatku staršej doby železnej.

Poznámka

¹ Z lokality Čvirigovec pochádza podľa neoverených informácií získaných v 2. polovici 90-tych rokov 20. storočia niekoľko hromadných nálezov. Jeden z garnitúrami zubadiel a wendelringami, ktorého súčasťou bol aj hrot železnej kopije s dvoma otvormi v spodnej časti listu (obr. 2: 6a, 6b) a železné nože s kosákom a dlátom (obr. 2). Ďalší mal obsahovať „dva krátke meče typu Akinakes so železnou rukoväťou a výzdobou v podobe vysekávaného vzoru“. Údajne sa tam našli na jednom mieste aj dva bronzové kosáky, pochádzajúce z jedného kadľubu.

LITERATÚRA

- Adámek 1961* – F. Adámek: Pravěk hradisko u Obřan. Monografické práce Moravského muzea v Brně. Scientiae sociales, svazek I. Brno 1961
- Berciu/Comşa 1956* – D. Berciu/E. Comşa: Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu (1949 și 1950). Mat. și Cerc. Arh. 2, 1956, 252-489.
- Borangic 2009* – C. Borangic: Incursiune în arsenalul armelor curbe tracice. Mahaira. In: Buletinul Cercurilor Științifice Studentești, 15, Alba Julia 2009, 47-67.
- Bukowski 1976* – Z. Bukowski: Elementy wschodnie w kulturze lużyckiej u schyłku epoki brązu. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976.
- Čović 1959* – B. Čović: Glasinac 1957. Rezultati revizionog iskopavanja tumula glasinačkog tipa. Glasnik Zemaljskog Muz. Sarajevo Arh. 14, 1959, 53-86.
- Fojtík/Golec 2007* – P. Fojtík/M. Golec: Časné halštatské hradisko „Na valech“ u Podivic, okr. Vyškov a jeho přínos k poznání stupně Ha C1 na Moravě. In: Pravěk NŘ 16, 2006, Brno 2007, 37-75.
- Furmánek/Novotná 2006* – V. Furmánek/M. Novotná: Die Sichel in der Slowakei. PBF XVIII/6. Stuttgart 2006.
- Furmánek/Veljačik/Vladár 1991* – V. Furmánek/L. Veljačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.
- Gedl 1984* – M. Gedl: Die Messer in Polen. PBF VII/4, München 1984.
- Guštin 1974* – M. Guštin: Mahaire. Doprinis k povezavam Picena, Slovenije i srednjega Podonavja v 7. stol. pr.n.št. Situla 14/15, 1974, 77-94.
- Chebenová 2012* – P. Chebenová: Nálezy bronzových nožov z doby bronzovej na území Slovenska. Slov. Arch. LX-1, Nitra 2012, 1-36.
- Jiráň 2002* – L. Jiráň: Die Messer in Böhmen. PBF VII/2, Stuttgart 2002.
- Kossack 1980* – G. Kossack: „Kimmerische“ Bronzen. Situla 20/21 – Gabrovce zbornik, 1980, 109 – 141.
- Mádl 1936* – J. Mádl: Zaľudnenie stredného Považia v dobách kultúry lužicko-sliezkej. Sbor. MSS 14, Turčiansky Sv. Martin 1936, 227-238.
- Mirošayová 1980* – E. Mirošayová: depot železných predmetov z Nižnej Myšle. Slov. Arch. 28-2, Nitra 1980, 383-394.
- Nešporová 2004* – T. Nešporová: Novšie nálezy z obdobia popolnicových polí a doby halštatskej na strednom Považí. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, 2004, 93-104.
- Nevizánsky 1985* – G. Nevizánsky: Bronzový depot tzv. trácko-kimérskeho horizontu zo Santovky. Arch. Rozhledy 37, 1985, 601-606.
- Pare 1998* – Ch. Pare: Beiträge zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit in Mitteleuropa. Teil I: Grundzüge der Chronologie im Östlichen Mitteleuropa (11.-8. Jahrhundert v. Chr.). Jahrb. RGZM 45/1, 293-433.
- Patek 1982* – E. Patek: The second half of the HB period (HB 2-3) in Eastern Hungary and Transdanubia. In: D. Gabler, E. Patek and I. Vörös: Studies in the Iron Age of Hungary. B.A.R. International Series 144, 1982.
- Paulík 1975* – J. Paulík: K začiatkom staršej doby železnej na juhozápadnom Slovensku. Zbor. SNM 69, Hist. 15, 1975, 19-53.
- Paulík 1996* – J. Paulík: Železný nôž z Marianky. Zbor. SNM 90. Arch. 6, 1996, 43-56.
- Podborský 1970* – V. Podborský: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit. Brno 1970.
- Řihovský 1972* – J. Řihovský: Die Messer in Mähren und dem Ostalpenraum. PBF VII/1, München 1972.
- Romsauer 1999* – P. Romsauer: Zur Frage der Westgrenze der Mezőcsát-Gruppe. In: Jerem, E. – Poroszlai, I. (Eds.): Archaeology of the Bronze and Iron Age. Proceedings of the International Archaeological Conference Százhalombatta, 3 - 7 October 1996. Archaeolingua, Budapest 1999, 167-176.
- Starè 1974* – F. Starè: Grob starejšezeleznodobnega bojovníka iz Legna pri Slovenj Gradcu. In: Situla 14/15, 1974, 67-76.
- Stegmann-Rajtár 1986* – S. Stegmann-Rajtár: Neuerkenntnisse zum Grab 169 von Brno-Obřany (Mähren). In: Hallstattkolloquium Veszprém 1984. Mitteilungen des Archäol. Instituts, Beiheft 3, Budapest 1986, 211-219.

Stegmann-Rajtár 1992 – S. Stegmann-Rajtár: Spätbronze- und früheisenzeitliche Fundgruppen des mittleren Donaugebietes. Ber. RGK 73, 1992, 29-179.

Studeníková 1987 – E. Studeníková: Nález hrotu kopije v Šali. Arch. Rozhledy 37, 1987, 211-213.

Studeníková 2005 – E. Studeníková: Kalenderberská kultúra na juhozápadnom Slovensku a juhovýchodná Európa. In: E. Studeníková (zost.) Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho pravku na strednom Dunaji. Studia archaeologica et mediavalia, Tomus VII, Bratislava 2005, 73-88.

Studeníková 2007 – E. Studeníková: Fragment einer hallstattzeitlichen eisernen Sichel aus der Bratislavaer Region. Eiserner Sichel im nordalpinen Hallstattgebiet. *Musaica* XXV, Bratislava 2007, 45-71.

Veliačik 2012 – L. Veliačik: Nože z doby bronzovej na Slovensku. *Slov. Arch.* 60-2, Nitra 2012, 285-342.

Veliačik/Romsauer 1994 – L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I – Katalóg. *Archaeologia Slovaca – Catalogi*, Tomus VI, Nitra 1994.

Vulpe 1986 – A. Vulpe: Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilisation. *Die Basarabi-Kultur*. *Dacia N. S.*, Tome 30, 1-2, 1986, Bucarest, 49-90.

Vulpe 1990 – A. Vulpe: Die Kurzscherter, Dolche und Streitmesser der hallstattzeit in Rumänien. PBF VI/9, München 1990.

Мелюкова 1989 – А. И. Мелюкова: Киммерийцы, скифы и их соседи в степи и лесостепи Восточной Европы. Глава первая. Предскифский (кimmerийский) период в степи и лесостепи Восточной Европы. In. Археология СССР. Степи европейской части СССР в скифо-сарматское время. Москва 1989, 10-29. (*Meljukova 1989* – A. I. Meljukova: Киммерийцы, скифы и их соседи в степи и лесостепи Восточной Европы. Глава первая. Предскифский (кimmerийский) период в степи и лесостепи Восточной Европы. In. Археология СССР. Степи европейской части СССР в скифо-сарматское время. Москва 1989.)

Тереножкин 1976 – А. И. Тереножкин : Киммерийцы. Киев 1976. (*Terenožkin 1976* – A. I. Terenožkin: Киммерийцы. Киев 1976.)

Mgr. Radoslav Čambal

Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum

Žitňova 12, P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava, Slovenská republika

e-mail: radoslav.cambal@nm.sk, radocambal@centrum.sk

EISERNE GEGENSTÄNDE AUS DER SPÄTEN BRONZEZEIT UND DER ÄLTEREN EISENZEIT AUS ČVIRIGOVEC

RADOSLAV ČAMBAL

In den Sammlungen des Slowakischen Nationalmuseums – des Archäologischen Museums in Bratislava befinden sich interessante Funde aus Trenčianske Teplice, stammende von der befestigten Lage am Hügel Čvirigovec (auch Svinkovec). Es handelt sich um zwei selbständige Funde. Der erste davon ist laut der Information des Spenders wahrscheinlich ein Depot von eisernen Gegenständen, in dem sich drei kleine Messer, eine Sichel und ein Meißel mit Tülle (Abb. 2: 1-5) befanden. Später wurde eine eiserne Speerspitze mit zwei Öffnungen im unteren Teil des Blattes, die angeblich ebenfalls Bestandteil dieses Depots war, zeichnerisch dokumentiert.¹ Im zweiten Fall geht es um ein einschneidiges eisernes Kurzschwert mit einem T-Griff vom Typ Mahaira (Abb. 3, 4).

Eiserne kleine Messer

In allen Fällen der eisernen Messer aus dem auf Čvirigovec gefundenen Depot handelt es sich um Typen mit unterschiedlicher Art der Beugung des Rückens, die wir während der Dauer der späten Bronzezeit und der älteren Eisenzeit kennen. Die eisernen Messer mit der gebogenen bzw. S-förmig gebogener Klinge und mäßig abgesetztem Dorn (Abb. 2: 1, 2, 3) gehen formmäßig aus den bronzernen Messern vom Typ *Stillfried* heraus. Ihre Entwicklung beginnt in der älteren Stufe der jüngeren Bronzezeit bis zum Abschluss der späten Bronzezeit (Stufen HaA1 – HaB3), mit unterschiedlichen Schwerpunkten ihres Zeitvorkommens. In der späten Bronzezeit waren sie Vorlagen den ältesten eisernen Messern (*Říboňský 1972*, 57-58, Taf. 18-20; *Chebenová 2012*, 12). Aus der Slowakei kennen wir einige bronzene Exemplare (*Studeníková/Paulík 1983*, 72-74, Taf. XXXVI: 1, 4, 7; Taf. 32: 6; *Chebenová 2012*, Taf. I: 23; Taf. I: 21-22; *Veliačik 2012*, 305-306). L. Veliačik neigt im Fall der bronzernen Messer vom Typ *Stillfried* zu ihrer Datierung in die jüngere Phase der jüngeren Bronzezeit mit einem Vorkommen bis in den Abschluss der späten Bronzezeit der Stufe HaB3 (*Veliačik 2012*, 305-306), hin. Von uns besprochene eiserne Messer, typologisch herausgehend von den bronzernen Messern vom Typ *Stillfried*, können wir mit größter Wahrscheinlichkeit an die Wende der späten Urnenfelder der Stufe HaB3 bis Anfang der älteren Eisenzeit der Stufe HaC1 einreihen.

Eiserne Sichel

Die eiserne Sichel mit durchgebogener Klinge und einem Griffdorn, gebogen in den rechten Winkel (Abb. 2: 5), geht typologisch aus den bronzenen mondformigen Knopfsicheln der späten Bronzezeit, datiert in die Stufe HaB3 (Furmánek/Novotná 2006, 39-40, Taf. 54: B6, Nr. 185; Taf. 55), heraus. Die eiserne Sichel können wir anhand ihrer Form, wie der Messer aus dem Depot, in die Wende der Stufe HaD3 und HaC1 einreihen.

Speerspitze

Anhand der zugänglichen Informationen war ein weiterer Bestandteil des Depots eine eiserne Speerspitze mit zwei kreisförmigen Öffnungen am unteren Teil des Blattes (Abb. 2: 6a, 6b). Eine ähnliche Spitze wurde im Flussbett von Váh (Waag) in Šaľa (Studeníková 1987, 211 ff., Abb. 1) gefunden. Die eisernen Speerspitzen mit Öffnungen im unteren Teil des Blattes decken sich in Europa mit der geographischen Verbreitung der Gegenstände des sog. kimmerischen Typs. Es ist interessant, dass dieser Typ des Speeres in Osteuropa und im Schwarzmeergebiet (Мельникова 1989, 10 ff.), d. h. in den ursprünglichen Siedlungsräumen der Kimmerier, bzw. der vorskythischen Kulturen der Steppen des nördlichen Schwarzmeergebietes, nicht vorkommt. Die anderen Typen der kimmerischen bronzenen Erzeugnisse sind in den höher erwähnten Gebieten identisch oder wenigstens analog zu denjenigen, die in dem mitteldanubischen Raum vorkommen (Studeníková 1987, 212). Ihre Datierung fällt zum Abschluss der späten Bronzezeit in den thrakisch-kimmerischen Horizont der Stufe HaB2 – HaB3.

Kurzschwert mit T-Griff vom Typ Mahaira

Von der Lokalität Čvirigovec stammt auch ein einschneidiges Kurzschwert mit einem T-Griff, mäßig gebogener Klinge, bezeichnet als Typ Mahaira – μάχαιρα (Machaira) (Abb. 3: 1a – 1f; Abb. 4: 1a – 1b). Im Raum von Mitteleuropa kommen sie bisher selten vor. Diese Typen von Waffen kommen zum ersten Mal zum Vorschein mit dem Antritt der Kultur Basarabi, in derer materiellem Inhalt sie vor allem in den Gräbern vorkommen. Es handelt sich um Waffen, die im 8. und 7. Jahrhundert vor Chr. im südwestlichen Teil Rumäniens (Borangic 2009, Planşa II) auftreten. Hier lagen sie direkt in den Krieger-Skelettgräbern auf der eponymen Lokalität in Basarabi in den Hügeln Nr. 3, Grab: 3, Nr. 4, Grab 3, wie auch in dem Hügel Nr. 7, Grab 1 und 3 (Vulpe 1986, 53, Abb. 1: 21; Abb. 2: 14; Abb. 3: 15, 10), und auch in Balta Verde im Hügel 7 (Vulpe 1986, 52, Abb. 4: 7) und im Hügel II (Guštin 1974, Sl. 4: 1). Es handelte sich um Waffen der Militäreliten der damaligen Gesellschaft (Borangic 2009, 51-52, Planşa I, II, V, VI). Im südwestlichen Teil Rumäniens sind sie in die 2. Hälfte des 8. Jahrhunderts vor Chr. datiert und Überleben in die Hälfte des 7. Jahrhunderts vor Chr. (Vulpe 1990, 78). Sie erscheinen auch auf dem Gebiet des heutigen Sloweniens. Die Kurzschwerter vom Typ Mahaira hat komplex aus dem Gebiet Sloweniens M. Guštin bearbeitet. Er hat sie in zwei Varianten geteilt. Die erste ist die ältere Variante *Basarabi*. Chronologisch fällt sie in den Abschluss der Stufe HaB3 bis Anfang HaC1 (Guštin 1974, 91). Die zweite Variante *Tržišče – Donja Dolina* ist was die Form betrifft unterschiedlich und zeitlich jünger, fällt in die Stufe HaC2. Ihre Funde sind auch geographisch verschieden, nur teilweise kommen sie zusammen (Guštin 1974, 91, Karte auf der S. 79) vor. Zum Fund aus Čvirigovec ist die geographisch nächste Parallele das Fragment eines Kurzschwertes von diesem Typ aus dem Brandgrab 140 aus Brno-Obrány (Adámek 1961, 91, Taf. CXXIX: 1; Podborský 1970, Taf. 58: 1). Das Grab wurde von V. Podborský in die Stufe HaB3 datiert (Podborský 1970, 177). Anhand der neuen Auswertungen gehört das Grab in die althallstattzeitliche Stufe HaC1a (Pare 1998, 391). Von uns besprochenes Schwert mit einem T-Griff vom Typ Mahaira aus Čvirigovec können wir anhand der identischen Merkmale in seiner Durchführung zu der Variante *Basarabi* zuordnen, wobei es sich mit größter Wahrscheinlichkeit um einen Import aus diesem Milieu handelt. Wir datieren es in den Abschluss der späten Bronzezeit an das Ende der Stufe HaB3, bzw. in den Anfang der älteren Eisenzeit der Stufe HaC1.

Abschluss

Die befestigte Lage am Čvirigovec gehört bisher zu den wenigen Lokalitäten mit markanter Konzentration der Gegenstände vom Abschluss der Eisenzeit. Es scheint, dass auf der Lokalität relativ stark die Periode vertreten war, die der sog. Kimmerische Horizont in den Stufen HaB2 – HaB3 repräsentiert. Auf alle Fälle handelt es sich bei der befestigten Lage auf dem Hügel Čvirigovec um eine bedeutende Fundstelle, die unsere Kenntnisse über Besiedlung wie auch über die Kontakte, bzw. Einflüsse der neuen Bevölkerung aus dem Ost – der Kimmerer im absoluten Abschluss der Bronzezeit und des Anfangs der älteren Eisenzeit, ergänzt.

Übersetzt von Ľuboš Novotný

Slovenské národné múzeum
Archeologické múzeum

Bratislava 2015
ISBN 978-80-8060-350-2

